

ВІДГУК

офіційного рецензента, доктора педагогічних наук, професора **ДОЛИНСЬКОГО Бориса Тимофійовича** на кваліфікаційну працю (дисертацію) на здобуття наукового ступеня доктора філософії (з педагогічних наук) за спеціальністю 015 Професійна освіта (спеціалізація – теорія і методика професійної освіти) **ШЕВЧЕНКА Максима Олександровича** з теми «**Формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури у професійній підготовці**».

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Феноменологія впровадження інклюзивного фізичного виховання виступає в сучасному освітньому просторі концентром і, водночас, детермінантом успішної підготовки молоді до життєдіяльності в умовах динамічного суспільства. Рефлексія підготовки педагогів, які здатні до викладання різного за змістом програмного матеріалу (в проєкції професійної діяльності вчителя фізичної культури – використання різнорівневих, диференційованих відповідно анамнезів/діагнозів та специфікантів розвитку дітей інклюзивних технологій фізичного виховання) на одному уроці різними дітями в інклюзивному класі є надзвичайно актуальною.

Концептуальним підґрунтям для здійснення Максимом Олександровичем Шевченком дисертаційного дослідження і базова ідея про необхідність формування спеціальної інклюзивної компетентності саме вчителів фізичної культури, що забезпечить трансформацію сучасної системи фізичного виховання в гнучку, індивідуалізовану систему функціонування індивідуальних траєкторій фізичного розвитку з особливими освітніми потребами в умовах масової загальноосвітньої школи.

Робимо впевнений висновок про те, що **актуальність та своєчасність теми дисертації вважається доведеною беззаперечно.**

Зв'язок дисертаційного дослідження з науковими програмами, планами, темами

Дослідження виконано відповідно до наукової теми кафедри педагогіки «Проектування професійного становлення майбутніх фахівців в умовах університетської освіти» (№ 0114U007157), що входить до тематичного плану науково-дослідних робіт Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Тему дисертації затверджено вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 3 від 31 жовтня 2019 року).

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні

Здійснений аналіз дисертації Максима Шевченка надає підстави розглядати її як завершений та цілісний науковий, методологічний та практично-методичний доробок з проблеми, важливої для вітчизняної педагогічної науки, освітянської та медичної практики. Зміст роботи та аналіз основних положень дисертації підтверджує досягнення магістральної мети і вирішення дослідницьких завдань дисертації. Висновкам, що представлені в дисертації властива повнота та логічність викладу, достатній рівень достовірності та обґрунтованості.

Наукова новизна дослідження і теоретичне значення одержаних дослідницьких результатів

Дисертантом Шевченком Максимом Олександровичем *вперше визначено та науково обґрунтовано педагогічні умови формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури (посилення міжпредметних зв'язків шляхом оновлення змісту психолого-*

педагогічних та фахових дисциплін з урахуванням специфіки інклюзії у фізичному вихованні; заохочення майбутніх учителів до самоосвітньої діяльності з опанування сучасними інклюзивними технологіями фізичного виховання; створення інклюзивно-зорієнтованого освітнього середовища закладу вищої освіти, що спонукає майбутніх учителів фізичної культури до розроблення індивідуальних програм фізичного виховання учнів з особливими освітніми потребами); *розроблено* модель формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури (методологічно-цільовий, інструментально-забезпечувальний, параметрично-результативний блоки); *визначено структуру* інклюзивної компетентності вчителів фізичної культури (гносеологічно-професійний, праксеологічно-моніторинговий, аксіологічно-мотиваційний компоненти); критерії оцінювання (когнітивно-фаховий, практично-діагностувальний, настановно-орієнтаційний) із відповідними показниками; *схарактеризовано* рівні сформованості інклюзивної компетентності (світоглядно-функційний, опціонально-продуктивний, репродуктивно-нормативний); *уточнено* поняття «інклюзія», «інклюзивна компетентність»; *подальшого розвитку* дістала методика діагностування особистісних і професійно значущих якостей майбутніх учителів фізичної культури.

Оцінка концептуального змісту та дослідницької завершеності дисертації

Дисертаційна робота Шевченка Максима Олександровича вирізняється логічною структурою, складається з двох взаємопов'язаних розділів, кожен з яких характеризується певним внеском у розвиток теорії і практики професійної освіти.

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, висвітлено ступінь її розробленості, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, розкрито методологічні, теоретичні та методичні засади, сформульовано гіпотезу,

схарактеризовано методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів і можливості їх використання, подано відомості про апробацію й упровадження результатів роботи, її структуру та обсяг, загальну кількість публікацій.

У першому розділі «Теоретичні засади формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури» інклюзивну компетентність учителя фізичної культури визначено як динамічно зкомбінований структурно, методологічно й контекстуально концептуалізований конструкт, що ґрунтується на конгломераті сформованих знань фахівця щодо різноманітних способів реалізації принципів інклюзії в освіті та її здоров'язбережувального потенціалу; професійно-детермінованих умінь в контексті розроблення методики фізичного виховання учнів з особливими освітніми потребами на компетентнісних засадах; мотиваційних настанов педагога на конструювання безбар'єрного освітнього середовища, як простору органічного й гармонійного співіснування дітей з «нормативним» розвитком і дітей зі специфічними особливостями фізичного, емоційного і психічного розвитку. До структури інклюзивної компетентності вчителя фізичної культури віднесено *аксіологічно-мотиваційний компонент*, як комплекс суб'єктно-детермінованих характеристик педагога, що увиразнює його вмотивованість до здійснення професійно-оздоровлювальної діяльності у галуз фізичного виховання учнів з особливими освітніми потребами та ціннісне позитивне ставлення до побудови освітнього інклюзивного середовища. До структури інклюзивної компетентності вчителя фізичної культури введено *гносеологічно-професійний компонент*, що віддзеркалює обізнаність педагога із компетентнісними засадами конструювання освітнього середовища НУШ, відображає рівень володіння науковим тезаурусом у галузі інклюзивної освіти, теоретичну й методичну підготовленість до використання всього арсеналу засобів інклюзивного навчання в системі професійно-оздоровлювальної здоров'язбережувальної діяльності на уроках фізичного виховання. До структури інклюзивної компетентності вчителя фізичної

культури віднесено *праксеологічно-моніторинговий* компонент, як систему вмінь планування, конструювання, розроблення, реалізації індивідуальних моделей фізичного виховання учнів (диференційованими за рівнем відхилення від нормативного фізичного, емоційного й психічного здоров'я); моніторингових умінь, що уможливлюють комплексне оцінювання параметрів фізичного, емоційного й психічного розвитку дітей з подальшим прогнозуванням ефективності впровадження індивідуальних моделей фізичного виховання. У дослідженні «інклюзію» в галузі освіти визначено як міждисциплінарний феномен, що: постулює ідеологічні принципи урахування відмінностей («інакшості», унікальності, «розмаїття», не традиційності, негомогенності) між учнями як потужного освітнього й розвивального ресурсу надання їм професійно-педагогічної фасилітаційної підтримки в навчанні і вихованні; декларує апріорі рівне визнання безумовної цінності всіх без виключення дітей; передбачає усунення матеріальних (просторових, архітектурних, технічних), світоглядних (ціннісних, менталітетно-детермінованих, соціокультурно згенерованих) перешкод для спільного гармонійного навчання всіх дітей; зумовлює суттєве зменшення ризику ексклюзії в освіті та підвищення активності участі дітей у загальноосвітній програмі та суспільно-громадському житті закладу освіти; сприяє формуванню у школярів гуманістичного світогляду й толерантного ставлення до багатоманітностей фізичного стану, гендерних особливостей, етнічно-релевантних й культурно-зумовлених специфікантив; продукує посилення ролі закладу освіти в соціалізації дітей з неоднорідними освітніми потребами; передбачає реструктуризацію підходів, трансформацію теорій і практики організації освітнього середовища з метою забезпечення й прийняття розмаїття всіх учнів з особливостями фізичного, психічного й емоційного розвитку. Уточнено зміст поняття «інклюзивна компетентність». *Інклюзивна компетентність* – це комплексне утворення особистісно-детермінованого характеру й професійно-зорієнтованого змісту, що конструюється на основі конгломерату інклюзивних знань, спеціальних інклюзивних умінь, свідомого

прагнення на рівні світоглядних переконань (толерантність, відкритість до різноманітності, емпатійність, фасилитивність) впроваджувати технології й методики інклюзії в різних галузях. Інклюзивна компетентність учителя є детермінантом здійснення педагогом професійних функцій в умовах інклюзивного освітнього середовища.

У другому розділі «Експериментальне дослідження процесу формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури в освітньому просторі закладів вищої освіти» Розроблено критерії, показники та схарактеризовано рівні сформованості інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури. Показниками, що дозволяють виміряти інклюзивну компетентність майбутніх учителів фізичної культури за *практично-діагностувальним* критерієм є: сформованість прогностичних умінь майбутніх учителів фізичної культури щодо створення індивідуальних програм фізичного розвитку учнів з особливими освітніми потребами; сформованість умінь студентів здійснювати моніторинг фізичного стану учнів. Показниками, що дозволяють виміряти інклюзивну компетентність майбутніх учителів фізичної культури за *когнітивно-фаховим* критерієм є: володіння майбутніми вчителями фізичної культури спеціальним професійним тезаурусом інклюзивної освіти; обізнаність студентів із компетентнісними засадами сучасної інклюзивної освіти в НУШ. Показниками, що дозволяють виміряти інклюзивну компетентність майбутніх учителів фізичної культури за *настановно-орієнтаційним* критерієм є: вмотивованість майбутніх учителів фізичної культури до роботи в інклюзивному освітньому середовищі; ціннісне ставлення студентів до необхідності побудови інклюзивного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти.

Науково обґрунтовано педагогічні умови, що забезпечують формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури в освітньому просторі закладів вищої освіти : посилення міжпредметних зв'язків шляхом оновлення змісту психолого-педагогічних та фахових

дисциплін з урахуванням специфіки інклюзії у фізичному вихованні; заохочення майбутніх учителів до самоосвітньої діяльності з опанування сучасними інклюзивними технологіями фізичного виховання; створення інклюзивно-зорієнтованого освітнього середовища закладу вищої освіти, що спонукає майбутніх учителів фізичної культури до розроблення індивідуальних програм фізичного виховання учнів з особливими освітніми потребами.

Розроблено й апробовано модель формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури (методологічно-цільовий, інструментально-забезпечувальний, параметрично-результативний блоки) та методiku її реалізації (інформаційно-інтегровальний, функційно-експлікаційний, компетентісно-самореалізаційний етапи). *Мета інформаційно-інтегровального етапу методики:* упорядкування (узагальнення, систематизація, експлікація) системи знань майбутніх учителів фізичної культури про ідеологічно-світоглядні засади, методологічні принципи, теоретичне підґрунтя та методично-реалізаційні параметри впровадження інклюзії в систему освіти; формування спеціального наукового тезаурусу майбутніх педагогів, що систематизує інформацію про способи індивідуалізації та диференціації методик фізичного виховання за параметром варіативності та неоднорідності освітніх потреб учнів; збагачення термінологічної обізнаності студентів шляхом насичення їхньої професійної лексики категоріями «інклюзія», «інклюзія в освіті», «інклюзивне освітнє середовище» (декларативні знання) й «інклюзивна компетентність вчителя НУШ», «індивідуальна програма фізичного розвитку учня з особливими освітніми потребами» (процедурні знання); відображення у змісті теоретичної (навчальної, освітньої) підготовки майбутніх учителів фізичної культури соціалізувального, здоров'язбережувального й оздоровлювального контексту інклюзії у фізичному вихованні. *Мета функційно-експлікаційного етапу методики:* формування у студентів первинного «навчального» квазіпрофесійного досвіду роботи з дидактичним

забезпеченням інклюзії у фізичному вихованні; залучення майбутніх педагогів до корпоративного середовища фахівців з фізичної культури, фахівців зі спеціальної педагогіки (логопедії, дефектології, патології і фізіології), аналіз практики роботи інклюзивно-ресурсних центрів; самостійне відпрацювання алгоритмів розроблення індивідуальних програм фізичного розвитку учнів з особливими освітніми потребами. *Мета компетентнісно-самореалізаційного етапу методики:* формування стійкої професійної позиції майбутніх педагогів щодо формування інклюзивної компетентності як ключової компетентності вчителя НУШ; спонукання майбутніх педагогів до професійної самореалізації в системі інклюзивних педагогічних практик у фізичному вихованні; формування позитивного ставлення на рівні світоглядних переконань до необхідності конструювання безбар'єрного освітнього середовища здоров'язбережувального характеру на уроках фізичного виховання, де учні без особливостей фізичного розвитку та учні з особливими освітніми потребами зможуть активно розвиватись і соціалізуватись в єдиному універсальному режимі.

Загальні **висновки** логічно впливають зі змісту роботи, у концентрованому вигляді відображають основні результати дослідження відповідно до його завдань. У роботі зроблені відповідні узагальнення й висновки, правильно оформлені додатки та список використаних джерел.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях дисертанта

Аналіз публікацій Максима Шевченка засвідчив їхню відповідність (кількісну і якісну) вимогам до оприлюднення результатів дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Основні результати дослідження висвітлено у 6 публікаціях автора, з яких: 3 статті у наукових фахових виданнях з педагогіки; 3 публікації

апробаційного характеру.

Перспективи й можливості використання практичного доробку автора

Результати дослідження належним чином апробовані і впроваджені в освітянську практику.

Основні положення та результати дослідження впроваджено в практику роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (довідка про впровадження №2061/30/1 від 15.11.2023 р.); Криворізького державного педагогічного університету (довідка про впровадження № 08-424/3 від 01.11.2023 р.); Комунального закладу «Балтський педагогічний фаховий коледж» (довідка про впровадження № 652 від 08.11.2023 р.); Хмельницького національного університету (довідка про впровадження № 45 від 13.11.2023 р.).

Дискусійні положення та зауваження до змісту, логіки й концептуальних положень дисертаційного дослідження

1. В першому розділі дисертаційного дослідження автор забагато дослідницької уваги приділив аналітичній роботі щодо концепцій інклюзивного фізичного виховання, нормативних джерел з інклюзії, наукових позицій методистів, практиків, науковців. У майбутньому радимо більш лаконічно і коротко представляти результати аналітичної роботи.

2. У другому розділі дисертації описано ретельно циклічно й логічно завершену методику формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури. Виникає запитання: чому не видано методичні рекомендації для вчителів фізичної культури, які працюють в сучасному просторі НУШ.

3. Текст роботи містить нечисленні технічні огріхи (орфографічні помилки, технічне оформлення табличного матеріалу), що не порушують органічне сприйняття тексту дисертації.

Водночас, хочу наголосити на тому, що висловлені зауваження не впливають на загальну високу оцінку дисертації.

Загальні висновки

Рецензована робота вирізняється глибиною методологічного й теоретичного аналізу, значущістю й інноваційністю методичних пропозицій. Кваліфікаційна праця є завершеною науково-дослідною роботою, виконаною в контексті нових наукових підходів до професійної освіти.

Враховуючи актуальність теми, наукову новизну отриманих результатів та їхню практичну значущість, дисертація **«Формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури у професійній підготовці»** відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44) і дає підстави для присудження **Шевченку Максиму Олександровичу** наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Офіційний рецензент

доктор педагогічних наук, професор

 Борис ДОЛИНСЬКИЙ

